

PRAŽSKÉ CENTRUM PRIMÁRNÍ PREVENCE

**MANUÁL PRO TVORBU
MINIMÁLNÍHO PREVENTIVNÍHO PROGRAMU**

Praha 2010

OBSAH:

Úvod

Základní pojmy

Pět kroků při tvorbě MPP

Krok 1.: Charakterizujte Vaší školu

Krok 2.: Analyzujte výchozí situaci

1. *Zmapování vnějších a vnitřních zdrojů*

2. *Monitoring*

3. *Analýza výchozí situace*

Krok 3.: Stanovte cíle MPP

Krok 4.: Vytvořte soubor aktivit pro jednotlivé cílové skupiny

Krok 5.: Proveďte evaluaci

PŘÍLOHY:

- I. Stručná charakteristika cílových skupin ve vztahu k monitoringu
- II. Monitorovací schéma pro školu
- III. Popis realizace SWOT analýzy
- IV. Oblasti hodnocení pro SWOT analýzu
- V. Model SMART
- VI. Příklady krátkodobých cílů
- VII. Příklad vyplnění tabulky STANOVENÍ CÍLŮ MPP

POUŽITÉ ZKRATKY:

MPP – Minimální preventivní program

RCh – Rizikové chování

SPJ – Sociálně patologické jevy

NNO – Nestátní neziskové organizace

ŠMP – Školní metodik prevence

RVP – Rámcový vzdělávací program

ŠVP – Školní vzdělávací program

PCPP – Pražské centrum primární prevence

Úvod

Cílem tohoto materiálu je poskytnout školám a jejich pracovníkům, kteří se podílejí na školní prevenci rizikového chování, nástroj k tvorbě Minimálního preventivního programu (dále též MPP), jak jej definuje metodický pokyn MŠMT ČR č.j.: 20006/2007-51. Materiál sám o sobě nepředstavuje vlastní MPP. Nepopisuje konkrétní aktivity, ale nabízí rámec nebo osnovu pro tvorbu tohoto dokumentu. Nabízí kroky, které je třeba učinit k tvorbě komplexní a ucelené školní prevence. Metodický materiál přímo navazuje na Formulář – Minimální preventivní program. Klade důraz na smysluplnost jednotlivých kroků a jejich specifika ve školním prostředí.

ZÁKLADNÍ POJMY

Rizikové chování – Centrum adiktologie definuje následující oblasti RCh:

- Agresivní chování
- Závislostní chování
- Prekriminální chování
- Sexuálně-rizikové chování
- Poruchy příjmu potravy
- Rasismus a xenofobie
- Sekty
- Rizikové sporty

Prevence (z lat. *praevenire*, předcházet) znamená soustavu opatření, která mají předcházet nějakému nežádoucímu jevu, například nemocem, drogovým závislostem, zločinům, nehodám, neúspěchu ve škole, sociálním konfliktům, násilí a podobně.

Primární prevence u žáků – základním principem strategie prevence rizikového chování u dětí a mládeže ve školství je výchova žáků ke zdravému životnímu stylu, k osvojení pozitivního sociálního chování a zachování integrity osobnosti. Cílem primární prevence je zabránit výskytu rizikového chování, nebo co nejvíce omezit škody působené jeho výskytem mezi žáky.

Nespecifická primární prevence – veškeré aktivity podporující zdravý životní styl a osvojování pozitivního sociálního chování prostřednictvím smysluplného využívání a organizace volného času, například zájmové, sportovní a volnočasové aktivity a jiné programy, které vedou k dodržování určitých společenských pravidel, zdravého rozvoje osobnosti, k odpovědnosti za sebe a své jednání.

Specifická primární prevence – aktivity a programy, které jsou zaměřeny specificky na předcházení a omezování výskytu jednotlivých forem rizikového chování žáků. Jedná se o:

- a) všeobecnou prevenci, která je zaměřena na širší populaci, aniž by byl dříve zjišťován rozsah problému nebo rizika,
- b) selektivní prevenci, která je zaměřena na žáky, u nichž lze předpokládat zvýšenou hrozbu rizikového chování,
- c) indikovanou prevenci, která je zaměřena na jednotlivce a skupiny, u nichž byl zaznamenán vyšší výskyt rizikových faktorů v oblasti chování, problematických vztahů v rodině, ve škole nebo s vrstevníky.

Efektivní primární prevence – kontinuální a komplexní programy, interaktivní programy, především programy pomáhající čelit žákům sociálnímu tlaku, zaměřené na zkvalitnění komunikace, nenásilné zvládání konfliktů, odmítání návykových látek, zvyšování zdravého sebevědomí, zvládání úzkosti a stresu apod.

Minimální preventivní program – konkrétní dokument školy zaměřený zejména na výchovu žáků ke zdravému životnímu stylu, na jejich osobnostní a sociální rozvoj a rozvoj jejich sociálně komunikativních dovedností. Minimální preventivní program je založen na podpoře vlastní aktivity žáků, pestrosti forem preventivní práce s žáky, zapojení celého pedagogického sboru školy a spolupráci se zákonnými zástupci žáků školy. Minimální preventivní program je zpracováván na jeden školní rok školním metodikem prevence, podléhá kontrole České školní inspekce, je průběžně vyhodnocován a písemné vyhodnocení účinnosti jeho realizace za školní rok je součástí výroční zprávy o činnosti školy.

PĚT KROKŮ PŘI TVORBĚ MPP

Krok 1.:

Charakterizujte Vaší školu

Krok 2.:

Analyzujte výchozí situaci s využitím evaluace z předchozího školního roku

Krok 3.:

Stanovte cíle MPP

Krok 4.:

Vytvořte soubor aktivit pro jednotlivé cílové skupiny

Krok 5.:

Proveďte evaluaci

Krok 1

Charakterizujte Vaši školu

V rámci Formuláře je tato kapitola řešena přehlednou tabulkou, která zahrnuje všechny podstatné informace, které by škola v rámci MPP měla poskytnout.

Kromě kontaktu na vedení školy poskytuje též kontakty na pedagogy, kteří se nejvíce podílejí na přípravě preventivní strategie školy, tedy školního metodika prevence, výchovného poradce a školního psychologa, pokud má škola tuto pozici obsazenou. Tabulka také podává informace o specializačním studiu školního metodika prevence, popřípadě výchovného poradce a realizátorovi tohoto vzdělávání. Z tabulky je samozřejmě patrné o jaký typ školy se jedná, informuje o počtu tříd ve škole, počtu žáků a pedagogických pracovníků.

Krok 2

Analyzujte výchozí situaci s využitím evaluace z předchozího školního roku

Cílem analýzy situace je **subjektivní** pohled školy na **aktuální** realitu, ve které se nachází. Měla by být **stručná** (max. 20-25 vět), věcná a mít hodnotící charakter. Pro úspěšné naplnění této kapitoly je třeba učinit následující:

1. Zmapovat vnitřní a vnější zdroje školy
2. Provést monitoring pro školu
3. Provést analýzu výchozí situace

Pro všechny výše uvedené body je zásadní **informace od třídních učitelů**. Ti musí nejlépe vědět, jaká je v oblasti rizikového chování situace v jejich konkrétní třídě. Soustředit by se měli především na tyto otázky:

- Jaký je celkový počet řešení RCh ve třídě?
- Jaké RCh bylo řešeno?
- Jak byla situace zjištěna?
- Kdo situaci řešil?
- S použitím jakých metod byla vedena intervence?
- Jaký byl způsob ověření efektivity intervence?

Ad.1. Zmapovat vnitřní a vnější zdroje školy

V kapitole Zmapování vnitřních a vnějších zdrojů školy se soustředíte na následující oblasti:

Vnitřní zdroje	
Charakteristika školy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Charakteristika budovy (<i>jedna, nebo více budov, detašované učebny, dojíždění</i>) ▪ Charakteristika materiálně – technického vybavení (<i>možnosti realizace preventivních a volnočasových aktivit</i>) ▪ Sociokulturní a národnostní charakteristika žáků (<i>včetně nárůstu a poklesu žáků</i>) ▪ Prostředí (<i>venkovská, městská, sídlištní, neúplná/úplná ZŠ</i>) ▪ Riziková prostředí ve škole (<i>šatny, hřiště, WC.....</i>) ▪ Školní řád ▪ RVP (tzn. návaznost MPP na výuku) ▪ Jiné rizikové faktory
ŠMP, preventivní tým a vedení školy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Funkce ŠMP (<i>Postavení ŠMP ve škole, kumulovaná funkce s výchovným poradcem, vychovatelem...</i>) ▪ Školní preventivní tým (<i>Složení, charakteristika, kompetence</i>) ▪ Možnosti a limity pedagogického sboru
Dále je vhodné zmapovat vnitřní informační zdroje, jejichž výčet je možné uvést v přílohách dokumentu MPP. Mapovat lze následující:	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Odborná a metodická literatura, odborné časopisy ▪ Videotéka ▪ Webové stránka školy ▪ Schránka důvěry (pokud funguje), e-mailová adresa ŠMP, školního psychologa, výchovného poradce pro cílové skupiny žáků ▪ Školní časopis, školní rozhlas, nástěnky ...

Vnější zdroje

Vnější zdroje pro tvorbu MPP nemusí být nutně zahrnuty do FORMULÁŘE, jejich výčet však může být uveden v přílohách dokumentu. Zpracovatelé by si měli ujasnit, jaké jsou zdroje metodické pomoci při tvorbě dokumentu, ale i pomoci při realizaci MPP. Takovým zdrojem by měl být v první řadě poradenský metodik prevence při pedagogicko-psychologické poradně, dále MŠMT a HMP.

Dokument by měl obsahovat přehlednou databázi vzdělávacích aktivit pro ŠMP a další pedagogické pracovníky, přehled preventivních programů a volnočasových aktivit. To vše vždy s uvedením kontaktní osoby a zdůvodněním, na základě jakých kritérií si škola daný program/aktivitu vybrala. Dále by měl dokument obsahovat odkazy na zákony a metodické pokyny MŠMT, popř. PČR.

Součástí dokumentu by měla být také sociální síť – tedy síť organizací a odborných zařízení (na celostátní a především regionální úrovni), na které se bude škola obracet v indikovaných případech. Nezbytné jsou kontakty na tyto organizace:

- Protidrogový koordinátor a manažer prevence kriminality
- Kurátoři pro děti a mládež
- OSPOD a komise sociálně právní ochrany
- NNO
- Policie ČR
- Městská policie
- Pediatři
- Praktičtí lékaři

Vnějšími zdroji pro přípravu dokumentu MPP a pro následnou realizaci projektu jsou i internetové stránky, které jsou informačními zdroji v oblasti primární prevence SPJ (RCh) (např.: *MŠMT.cz*, *primarniprevence.cz*, *webové stránky odborných zařízení*, *webové stránky PCPP*, *Oddělení protidrogové prevence MHMP*) a zdroje internetového poradenství pro pedagogy v oblasti primární prevence.

Zásadním vstupním zdrojem pro tvorbu Minimálního preventivního programu jsou data získaná z evaluace MPP z roku předchozího!!! (viz Krok 5.)

Ad. 2. Monitoring

Existují čtyři hlavní skupiny, které slouží jako užitečné zdroje pro shromažďování informací:

- Žáci
- Rodiče
- Pedagogové
- Škola jako celek

Co vše lze ve škole monitorovat a jakým způsobem uvádí Přehled monitorovacího schématu pro školy (*Příloha II*).

Pro monitorování názorů výše zmíněných skupin lze využít standardizovaných dotazníků. Dalšími zdroji pro popis situace ve škole (především v oblasti prevence rizikového chování) mohou být:

- Výstupy záznamů školního metodika prevence
- Záznamy četnosti výskytu RCh
- Důvěrná sdělení na OSPOD, popř. PČR
- Zápisy z výchovných komisí

(Často se jedná o důvěrné osobní údaje, které lze v rámci monitoringu využít jen obecně a nelze uvádět konkrétní data nebo informace o jednotlivých případech!!!)

Pro monitoring lze opět využít výstupy evaluace z minulých let!

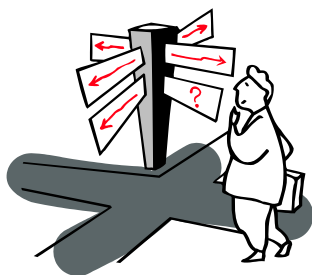
Stručná charakteristika cílových skupin a monitorovací schéma pro školu jsou uvedeny v příloze tohoto materiálu (*Příloha I, Příloha II*).

Ad.3. Analýza výchozí situace

Analýza výchozí situace je základem pro plánování cílů a následně konkrétních aktivit naplňujících obsahově Minimální preventivní program. Pro analýzu výchozí situace lze využít různých nástrojů. To, jaký nástroj zpracovatel využije, záleží čistě na něm a na jeho zkušenostech.

Jedním z nástrojů je například SWOT analýza. Jádrem metody spočívá v klasifikaci a ohodnocení jednotlivých faktorů, které jsou rozděleny do čtyř základních skupin (tj. faktory vyjadřující **silné** nebo **slabé vnitřní** stránky systému a faktory vyjadřující **příležitosti** a **rizika** jako vlastnosti **vnějšího** prostředí). Analýzou vzájemné interakce jednotlivých faktorů silných a slabých stránek na jedné straně vůči příležitostem a nebezpečím na straně druhé lze získat nové kvalitativní informace, které charakterizují a hodnotí úroveň jejich vzájemného střetu.

Podrobný popis realizace SWOT analýzy, včetně příkladů, je uveden v příloze materiálu (Příloha III).

Krok 3

Stanovte cíle MPP

1. **Dlouhodobé cíle** – v rámci dokumentu MPP se jedná pouze o stanovení základních cílů, podrobněji by dlouhodobé cíle měly být definovány v preventivní strategii školy.

Požadavky na dlouhodobé cíle:

- Musí jasně korespondovat s preventivní strategií školy
- Musí korespondovat s koncepcí/strategií MČ/HMP v oblasti prevence rizikového chování
- Zohledňují všechny oblasti RCH

2. **Krátkodobé cíle** (konkrétní cíle školy v oblasti PP)

Krátkodobé cíle jsou zásadní součástí dokumentu MPP. Měly by být zcela konkrétní pro dané cílové skupiny a měl by navazovat na preventivní strategii školy. Pokuste se stanovit priority a podle těch cíle řadit. V následující části MPP už budou jen konkrétní opatření (aktivity), která povedou k realizaci těchto cílů. Cíle a opatření tedy spolu musejí korespondovat. K definování cílů při plánování MPP lze využít model SMART. Ten nám může posloužit i k rychlému zhodnocení proveditelnosti školního programu.

Podle modelu SMART mají být cíle :

S – specifické

M – měřitelné

A – akceptovatelné

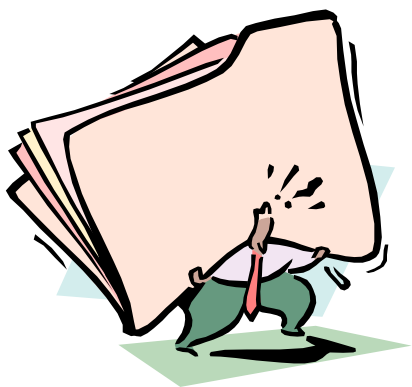
R – realistické

T – termínované (časově ohraničené)

Podrobnější informace k modelu SMART najdete v příloze materiálu (Příloha V). V příloze také naleznete příklady cílů, které mohou být v rámci MPP na škole stanoveny (Příloha VI).

Pro posouzení zda vybraný program primární prevence naplňuje stanovený cíl je třeba najít měřitelné informace – **ukazatele úspěšnosti** (indikátory). U každého cíle byste se tedy měli pokusit přijít na nějaký ukazatel (indikátor), který Vám řekne, zdali byl daný cíl splněn. Prostřednictvím systematického sběru ukazatelů programu můžeme s větší přesností **měřit** (nikoli pouze odhadovat), **zda-li jsou naše cíle naplňovány**.

Příklad cíle a příslušného ukazatele úspěšnosti je uveden v příloze (*Příloha VI a VII*).

Krok 4

Vytvořte soubor aktivit pro jednotlivé cílové skupiny

Tato kapitola se věnuje popisu prostředků (opatření, aktivit), které naplňují výše definované cíle. Jednotlivé aktivity se musí soustředit na všechny cílové skupiny, tedy **žáky, učitele i rodiče**. Zásadními položkami jsou ve všech cílových skupinách **stručná charakteristika programu, jeho realizátor, termín konání aktivity a osoby za program zodpovědné**. Pro posouzení efektivity programu nabízíme **Zásady efektivity primární prevence** tak jak je definují Nešpor, Csémy, Pernicová (Praha 1999):

1. Program začíná pokud možno brzy a odpovídá věku
2. Program je malý a interaktivní
3. Program zahrnuje podstatnou část žáků
4. Program zahrnuje získávání relevantních sociálních dovedností a dovedností potřebných pro život
5. Program bere v úvahu místní specifika
6. Program využívá pozitivní modely
7. Program zahrnuje legální i nelegální návykové látky
8. Program zahrnuje i snižování dostupnosti návykových rizik
9. Program je soustavný a dlouhodobý
10. Program je prezentován kvalifikovaně a důvěryhodně
11. Program je komplexní a využívá více strategií
12. Program počítá s komplikacemi a nabízí dobré možnosti, jak je zvládat

Uvedené zásady jsou sice definovány pro oblast protidrogové prevence, jejich platnost je však obecně přijatelná v celé oblasti rizikového chování.

U cílové skupiny žáků nás dále zajímá jakého **typu** jsou **programy primární prevence**, které jsou pro ně ve škole realizovány. Typ programu primární prevence je pro potřeby metodického materiálu časově ohraničenou jednotku práce s cílovou skupinou, která má jasně definovaný proces a zároveň splňuje další kritéria stanovená ve **Standardech odborné způsobilosti poskytovatelů programů primární prevence**.

Délka výkonu je stanovena v minutách. Jedná se o minimální časový rámeček nutný pro realizaci daného typu programu. Definice jednotlivých typů programů jsou zpracovány na základě databázové aplikace Prev-Data, která umožňuje poskytovatelům programů primární prevence zaznamenávat, sledovat a vykazovat porovnatelné údaje o poskytování služeb.

Blok primární prevence

Jednotka dlouhodobého a komplexního programu primární prevence založená na principu interaktivity, která má pevnou, vnitřní strukturu: 1. úvod (zmapování očekávání, naladění...), 2. stěžejní téma, 3. závěr a zhodnocení. Zahrnuje informace o problematice různých forem rizikového chování, řízené diskuse, interaktivní hry apod.

Minimální rozsah 90 minut. U žáků prvního stupně minimálně 45 minut.

Interaktivní seminář

Většinou jednorázová aktivita, která interaktivní formou zprostředkovává informace o problematice různých forem rizikového chování. Interaktivní seminář je vždy tématicky zaměřen na minimálně jednu formu rizikového chování.

Minimální rozsah 90 minut.

Beseda

Forma jednorázové primárně-preventivní aktivity, při které lektor rozhovorem s posluchači zjišťuje jejich znalosti, názory, postoje, zaměřuje se na konkrétní témata, které z rozhovoru vyplynou. Odpovídá na dotazy a dává prostor pro vyjádření jednotlivých osob ve skupině. Tato forma předpokládá aktivní zapojení cílové skupiny.

Minimální rozsah 45 minut.

Komponovaný pořad

Jednorázový program kombinující uměleckou formu (např. film, divadelní představení) s následnou diskusí s odborníky v oblasti léčby a prevence různých forem rizikového chování. Tato forma předpokládá aktivní zapojení cílové skupiny.

Minimální rozsah je 90 minut.

Pobytová akce

Systematická práce s cílovou skupinou realizovaná mimo běžné prostředí. Práce je založena na principech interaktivity, cílenosti a práci s malou skupinou. Podmínkou je zajištěná návaznost na další aktivity programu s důrazem na kontinuitu a komplexnost primární prevence.

Minimální rozsah výkonu je 8 hodin.

Situační intervence

Předem neplánovaná specifická aktivita vycházející z aktuální situace, která vyžaduje okamžitý zásah pracovníka programu nad rámec realizovaného výkonu (například bloku primární prevence). Zdaleka se nemusí jednat o krizové situace, ale například i o několikaminutový individuální rozhovor mimo skupinu, ve kterém je nutné znovu sdělit pravidla programu.

Minimální rozsah je 5 minut.

Individuální konzultace

Specifická osobní konzultace s klientem programu (zejména programu indikované primární prevence) zaměřená především na podporu a řešení individuálních potíží klienta v programu nebo i potíží souvisejících s jeho běžným životem mimo program.

Minimální rozsah 30 minut.

Skupinová práce

Systematická práce se specifickou skupinou osob vykazující zvýšenou míru rizika pro vznik různých forem rizikového chování. Její součástí je nácvik sociálních a komunikačních dovedností, zvyšování sebedůvěry, rozvoj schopnosti spolupracovat apod. Má především výchovný charakter.

Probíhá pravidelně v minimálním rozsahu 120 minut po předem definované dobu.

Vzdělávací kurz

Ucelený vzdělávací program pro sekundární cílovou skupinu zahrnující teoretickou přípravu z oblasti primární prevence rizikového chování, nácvik praktických dovedností, případně prohlubování získaných znalostí a dovedností.

Minimální rozsah je 40 hodin.

Vzdělávací seminář

Jednorázová vzdělávací aktivita pro sekundární cílovou skupinu informačně vzdělávacího charakteru na konkrétní téma vedená interaktivní formou – předpokládá aktivní zapojení cílové skupiny.

Minimální rozsah je 90 minut.

Přednáška

Jednorázová aktivita (odborný výklad) informačního charakteru zaměřená na konkrétní téma, která nepředpokládá výrazné aktivní zapojení cílové skupiny.

Minimální rozsah je 45 minut.

Krok 5

Proveďte evaluaci

Evaluace je nezbytnou součástí Minimálního preventivního programu. Jak je uvedeno výše není to pouze nástroj hodnocení vykonané práce, ale především může (a měla by) sloužit jako jedno ze **základních východisek pro plánování** primárně preventivních aktivit pro příští rok.

Formulář minimálního preventivního programu nabízí v kapitole Evaluace dvě oblasti, na které se musí zpracovatelé zaměřit. První část hodnocení je zaměřena na **kvalitativní** složku realizovaných programů primární prevence. Zásadní je zhodnocení, zda bylo dosaženo stanovených cílů a to na základě ukazatelů, tak jak byli definovány v kapitole Stanovení cílů MPP. Na základě tohoto posouzení se zpracovatelé musí rozhodnout, zda v daném programu budou pokračovat i v následujícím roce. To souvisí jednak s tím, jak byl program v uplynulém roce úspěšný, ale také s tím, jaké jsou potřeby pro roky následující a zda daný program koresponduje s cíly pro další rok, popřípadě s další preventivní strategií školy.

Druhá část hodnocení je zaměřena **kvantitativně**. Udává nám počty aktivit, které byly pro jednotlivé cílové skupiny ve škole realizovány a také množství jedinců, kteří těmito aktivitami v rámci jednotlivých cílových skupinách prošli.

Pro posouzení tabulky v kapitole I. Práce pedagogického sboru a tabulky v kapitole III. Preventivní aktivity pro žáky školy, nabízíme opět definice typů programů databázové aplikace Prev-Data (viz Krok 4)

Za evaluaci musí být zodpovědná konkrétní skupina osob. Tato skupina (nebo její zástupci) by měli být členy preventivního týmu školy který se podílí na přípravě dokumentu MPP.

Kromě tabulek nabízených ve formuláři lze pro účely evaluace snadno použít i nástroje monitorovacího systému. Změny k nimž došlo v průběhu času, lze porovnat s kvantitativními daty před intervencí, tedy před realizací aktivit minimálního preventivního programu (**příklad: došlo ve srovnání s minulým rokem ke snížení či zvýšení procenta žáků, kteří prohlašují, že je ve škole dobrá atmosféra**).

Kromě monitorovacích nástrojů má škola k dispozici i další zdroje dat, jak bylo uvedeno v kapitole Monitoring (Výstupy záznamů školního metodika prevence, záznamy četnosti výskytu sociálně patologických jevů, SWOT analýza). Vždy je ale třeba si položit otázku, jak zjistíme, že došlo ke změně, aby byly tyto ukazatele (indikátory) měřitelné. Při přípravě těchto rozšiřujících evaluačních nástrojů může poskytnout metodickou podporu poradenský metodik prevence nebo Pražské centrum primární prevence.

Je třeba připomenout, že evaluace by se měla zaměřit opět na **všechny cílové skupiny** (žáky/rodiče/pedagogy), nikoli pouze na skupinu žáků. I ostatní skupiny totiž poskytují zásadní informace pro přípravu MPP v dalších letech.

Vlastní průběh evaluace lze shrnout do následujících bodů:

- získáváme informace pro včasné odhalování rizik (monitoring)
- volíme způsob uplatňování preventivních intervencí (plánování a vlastní realizace MPP)
- hodnotíme jejich účinnost (vlastní evaluace s využitím monitorovacích modulů, případně dalších evaluačních nástrojů)
- a tím si ověřujeme předpokládané hypotézy (ty by měly odrážet námi definované cíle)

Na závěr evaluace je třeba odpovědět si na následující otázky:

- Bylo skutečně dosaženo stanoveného cíle?
- Budu opakovat tento přístup, postup? (fungují realizované programy, co je komplikuje, co je ovlivňuje)
- Na co se příští rok zaměřím? (stanovení nových cílů)

*Hodnocení by mělo probíhat prostřednictvím **třídních učitelů s podporou vedení školy** v rámci spoluúčasti všech pedagogických a nepedagogických pracovníků dané školy či školského zařízení (**školní metodik prevence, výchovný poradce, školní psycholog, PPP a jiné specializované zařízení**).*

Poděkování

Tento dokument vznikl na základě činnosti pracovní skupiny jejímiž členy byli:

Mgr. Miroslav Hricz

PhDr. Lenka Vatrťová

Bc. Petr Syrový

Ing. Věra Nouzová

Mgr. Nina Janyšková

PhDr. Zdeňka Klesnilová

Za pomoc při tvorbě dokumentu jim tímto srdečně děkujeme.

Poděkování patří také PhDr. Lence Skácelové, která po celou dobu naší práce poskytovala odborné konzultace a Mgr. Hettnerovi, jehož materiály týkající se Minimálního preventivního programu nám byli více než inspirací.